

О.П. Просович, Ю.Г. Бондаренко, Л.Р. Прийма
Національний університет "Львівська політехніка",
кафедра менеджменту організацій

СТРАТЕГІЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

© Просович О.П., Бондаренко Ю.Г., Прийма Л.Р., 2009

Пояснені особливості інноваційно-інвестиційної стратегії в контексті регіональної політики. Розглянуто наслідки фінансово-економічної кризи в Україні та її вплив на розвиток регіону. Досліджено суть поняття «регіон». Визначено мету та цілі, а також запропоновано алгоритм формування стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку регіону.

Ключові слова: регіон, стратегія інноваційно-інвестиційного розвитку регіону, фінансово-економічна криза.

Facilities of strategy of innovative investment development of region are described in the article. The influence of Ukrainian economical crisis on region development is described. The essence of concept region is problem. The purpose, goals and algorithm of forming of the strategy of innovative investment development of region is offered.

Key words: region, strategy of innovative investment development of region, economical crisis.

Постановка проблеми

За умов фінансово-економічної кризи сучасна економічна політика держави повинна бути спрямована на стимулювання зростання економіки, забезпечення стабільного соціального захисту населення, зменшення рівня безробіття, створення умов для науково-технічного прогресу та залучення інвестицій для розвитку регіонів України.

Для забезпечення економічного відродження України необхідно сформувати ефективну систему взаємовідносин між наукою і промисловістю, державою і регіонами. Інновації в результаті їх комерціалізації є основою розвитку промисловості, регіонів і держави. Вони значною мірою визначають найважливіші напрями наукової діяльності шляхом постійного врахування ринкових змін попиту і пропозиції в межах країни, загалом, та конкретних регіонів, зокрема. Економічне зростання регіонів, як передумова процвітання України, потребує вибору державою інноваційної моделі економічного розвитку, основи якої повинні бути закладені вже під час розроблення стратегії розвитку регіонів і заходів подолання фінансово-економічної кризи.

Недооцінювання регіонального фактора є однією з найбільших помилок, яка впливає на позитивну динаміку розвитку держави, загалом, зокрема і на погіршення економічно-соціального становища населення, що є основою життєдіяльності держави.

Аналіз останніх досліджень і результатів

У вітчизняній науковій літературі приділяється значна увага питанням розвитку регіону та інноваційно-інвестиційній стратегії. Так проблемам формування інноваційної системи в Україні присвячені праці Л. І. Федулової, І. І. Кукурудзи, М. П. Денисенко, Т. Є. Воронкової, С. В. Ладики. Формуванню інвестиційно-інноваційної стратегії приділено багато уваги такими науковцями, як Н.І. Чухрай, Л.Л. Антонюк, А.М. Поручник, В.С. Савчук. У цих роботах відображені різні аспекти інноваційно-інвестиційної політики держави, пов'язані із стимулюванням інноваційної активності та ефективною мобілізацією внутрішніх і зовнішніх джерел інвестиційних ресурсів. Однак, в

кожній з цих праць описуються лише окремі засоби впливу законодавчих та виконавчих органів влади на інноваційно-інвестиційну діяльність, що не дає змоги побачити регіональну спрямованість державного управління у цій сфері.

Фінансово-економічна криза загострила проблеми пошуку внутрішніх і зовнішніх джерел інвестиційних ресурсів, формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні, що потребує удосконалення системи державного управління інноваційною та інвестиційною діяльністю.

Постановка цілей

Важливим є оцінити розроблення в органах влади стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку для регіону. Здійснити оцінку впливу органів влади на розроблення цієї стратегії. Доцільно проаналізувати вплив світової кризи на економіку України, загалом, та на регіони, зокрема, а також антикризову програму дій, яку розроблено в Уряді України. Дослідити походження терміну «регіон» і значення регіону в державі. Розробити алгоритм формування інноваційно-інвестиційної стратегії розвитку регіону. Розглянути взаємозв'язок інвестиційної та інноваційної політики регіону.

Виклад основного матеріалу

Сьогодні весь світ переживає фінансово-економічну кризу. В Україні, так само як і в інших країнах, відчули її руйнівні наслідки, а саме: зниження життєвого рівня населення, збільшення рівня безробіття в країні, зниження рівня стабільності банківської сфери та фінансових інститутів, знецінення національної грошової одиниці Втім, зауважимо, що на економічну кризу в Україні мали вплив багато факторів, серед яких можна виділити кризу політичної влади, наслідком якої є неефективна державна політика як в економічній, культурній, так і в соціальній сферах. Отже, можна зробити висновок, що більшою мірою кризові явища в Україні спричинені внутрішніми причинами, адже світова економічна криза стала лише одним із рушійних факторів, який поглибив кризову ситуацію, яка уже назрівала протягом останніх років. Отже, відзначаючи негативне становище в економіці, загострення економічної кризи, що своєю чергою призвело до погіршення соціально-політичної ситуації в державі, загалом, в Уряді України розробили антикризову програму дій, яка спрямована на вирішення конкретних завдань соціально-економічного розвитку країни та подолання кризових явищ. Ця програма отримала назву "Подолання впливу світової фінансово-економічної кризи та поступальний розвиток". Основними напрямками діяльності в кризовий період Уряд України виділив такі [1]:

- досягнення макроекономічної стабілізації як визначальної умови подолання кризи та відновлення економічного зростання;
- недопущення зниження рівня життя населення;
- сприяння розвитку підприємництва;
- стимулювання інвестиційної діяльності;
- підтримка реального сектора економіки.

Однак, ця Програма не набула схвалення у Верховній Раді і була скерована на доопрацювання на невизначений термін. Це показує, наскільки політична нестабільність сильно впливає на прийняття рішень економічного характеру. Отже, у зв'язку з тим, що вектор руху не визначено, Україна вже приблизно півроку від початку світової кризи перебуває у невизначеності. Відтак, існують численні суперечливі закони, постанови, норми, які конкретно не визначають послідовних заходів, спрямованих на подолання наслідків та зниження дії кризи в майбутньому.

Безумовно найбільший удар кризи припадає на регіони, в яких не можуть самотужки справитись з процесами, пов'язаними з політичною та економічною кризами в державі. Світовий ресурсний ринок, а особливо кредитний та інвестиційний, з яким співпрацювали регіони та не очікували на відтік капіталу й згорання виробництва, різко скоротив свої обсяги чим істотно послабив позиції регіону загалом. Це призвело до виникнення низки проблем, зокрема різкого зниження життєвого рівня населення регіону, скорочення виробництва, збільшення безробіття та інші.

Перед визначенням проблем регіонального розвитку та причин їх виникнення, необхідно визначитися з поняттям «регіон» та його значенням в державі. У великій економічній енциклопедії та в деяких словниках, на жаль, не дано чіткого розуміння цього терміну. Автори публікації «Інституційне забезпечення регіональної політики та практика взаємодії органів влади в Україні» [2, 9] провели детальний аналіз терміну «регіон», починаючи з радянських часів і закінчуючи сьогоднішнім та розглянули, зокрема розуміння цього поняття у інших країнах світу. З'ясувалося, що в деяких країнах регіонами називають адміністративно-територіальні одиниці субнаціонального рівня та переважно про поняття «регіон» йдеться у національних нормативних актах, присвячених адміністративно-територіальному устрою чи регіональній політиці. Чіткого визначення ж поняття «регіон» у вітчизняному законодавстві не має. Вперше, найімовірніше, зазначають автори, цей термін було використано у ст. 11 Закону «Про економічну самостійність Української РСР» від 3 серпня 1990 року, де проголошено, що розвиток усіх регіонів республіки забезпечується в інтересах і з ініціативи місцевого населення. У незалежній Україні документом, який вперше пробує тлумачити це поняття, є Закон України від 26 березня 1992 року «Про місцеві ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування», де у ст. 1 зазначено, що територіальну основу регіонального самоврядування становить район і область (нині цей Закон уже втратив свою чинність).

Наступним нормативним актом, який тлумачить термін «регіон» є Закон України від 8 вересня 2005 р. «Про стимулювання розвитку регіонів», де регіон – це територія Автономної Республіки Крим, області, міст Києва та Севастополя, який є чинним і сьогодні. Отже, хоча такий підхід до визначення регіону і спричинює часткові заперечення, законодавчі зміни вносяться періодично. Так останні обговорення про прийняття за основу проекту Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про стимулювання розвитку регіонів", зареєстрованого 20 березня 2009 року, свідчать про необхідність доручити Комітету Верховної Ради України з питань економічної політики доопрацювати зазначений проект Закону з урахуванням зауважень і пропозицій суб'єктів права законодавчої ініціативи та внести його на розгляд Верховної Ради України у другому читанні. На нашу думку, перелічені нормативні документи не дають повного розуміння цього терміну.

У Словнику іншомовних слів, виданому у 1985 р., дано таке тлумачення терміну «регіон». Регіон походить від лат. слова *regio*, що дослівно перекладається область, країна – це територія, що характеризується комплексом притаманних їй ознак (фізико-географічних, економічних, тощо) [3, 711]. Потрібно зауважити, що це найточніше, на нашу думку, пояснення цього терміну. Отже, з'ясувавши насамперед цю дефініцію, можна зробити висновок, що регіон – це складна, властиво, багаторівнева структура, котра складається з багатьох елементів, до основних можна зарахувати: економічні, соціальні, інформаційні, фінансові, екологічні тощо. За умов ефективного використання, ці елементи тісно взаємозв'язані між собою та, доповнюючи один одного, формують загальну структуру національної економіки. Власне кажучи, ця регіональна система в ідеальному поєднанні усіх елементів та складових є цілісним організмом, який характеризується внутрішньою динамікою. Звідси, кожен регіон є частиною великого організму, яким є держава, і відповідно, джерелом для ефективної діяльності держави загалом. Однак, розвиток будь-якого регіону залежить від рішень, які ухвалюються на центральному рівні. Вагомим підтвердженням є формування та розподіл бюджету. До таких прикладів також можна зарахувати основні управлінські та стратегічні рішення, які приймаються на місцях та зазвичай узгоджуються з вищими органами влади. Отож, на думку авторів, політика держави щодо регіонів повинна бути гнучкою, динамічнішою, в основі мати більше незалежності у делегуванні повноважень прийняття стратегічних рішень місцевими органами влади. Відповідно місцеві органи влади, приймаючи стратегічні рішення, повинні забезпечити виконання цих рішень ресурсами, контролювати їх виконання та нести персональну матеріальну відповідальність за їх невиконання чи неякісне виконання. Ці стратегічні рішення не повинні суперечити стратегічним цілям держави.

Отже, актуальним питанням в умовах кризи для регіону є правильно сформована стратегія, яка дозволяє впорядкувати та розподілити обмежені ресурси, враховуючи сильні та слабкі ознаки регіону. Загальною ціллю розроблення стратегії розвитку регіону є створення умов, які забезпечать порівняно високі і стійкі темпи економічного зростання, підвищення соціального рівня населення, стабілізацію

фінансової безпеки регіону. Отже, основними векторами під час розроблення стратегії можуть бути технологічні, економічні, управлінські заходи, котрі у сукупності призведуть до формування сучасного економічного зростання, основою якого стануть інновації. Адже найбільший ефект у темпах економічного розвитку досягнули ті країни, в яких конкурентоспроможність була і залишається національною ідеєю [4], а одним з основних факторів конкурентоспроможності є інновації. Інновації являють собою зброю конкуренції, тому що інновація веде до зниження собівартості, до підвищення якості, до збільшення прибутку, до створення нових потреб, до припливу грошей, до зростання іміджу (рейтингу) держави, до відкриття і захоплення нових ринків, зокрема зовнішніх [5,179]. Адже відомо, що інноваційна діяльність перебуває у прямій залежності від стану виробництва, вимагає великих капіталовкладень, що в умовах кризи є надзвичайно важким управлінським рішенням. Проте деякі західні розвинені країни, наприклад Ірландія, в таких важких для економіки умовах змушені скорочувати основні бюджетні статті, приймають рішення продовжувати фінансувати інноваційну діяльність, розуміючи, що це є реальна можливість швидшого виходу з кризи та динамічного розвитку економіки країни. Такої самої думки дотримуються автори монографії Л.Л. Антонюк, А.М. Поручник, В.С. Савчук, які стверджують: «Інноваційна система забезпечує побудову динамічної економіки, що базується на знаннях та світовому лідерстві національних компаній ...» [6, 5]. Отже, зниження обсягу інвестицій, які надходять в регіон, призводять до спаду виробництва, та своєю чергою, приводять до спаду рівня науково-технічного прогресу. Фактично замкнене коло, без розвитку економіки не розвивається і наука. Отож, інвестиції мають важливе значення у розвитку регіону і є локомотивом розвитку економіки не тільки регіону, але й держави загалом. Очевидно, що відродження виробництва потребує інноваційного підходу та інвестування – це і є основа, яка допоможе регіонам вийти з економічної кризи. Отже, стратегія інноваційно-інвестиційного розвитку регіону вкрай необхідна для залучення інвестицій, впровадження інновацій, відновлення конкурентоспроможного виробництва, зростання зайнятості населення регіону і тим самим це приведе до захищеності населення і забезпечення фінансовими ресурсами соціальної сфери регіону. Для цього інноваційно-інвестиційна стратегія регіону повинна мати комплексність, цільову спрямованість, безперервність і містити чіткий напрям розвитку регіону на довгострокову перспективу.

Усе вищенаведене свідчить про важливість розробки алгоритму формування стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку регіону, яка підвищить ефективність управлінських рішень місцевих органів влади і дасть змогу знайти максимально прийнятний інноваційно-інвестиційний напрям розвитку регіону (див. рисунок).

Наведений на рисунку алгоритм формування стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку регіону показує процес розробки інноваційно-інвестиційної стратегії, її логічну послідовність та формування оптимального варіанта прийняття управлінських рішень. Цей алгоритм показує, що стратегія є відкритою системою і її ефективність залежить від послідовності виконання усіх етапів, які є зазначені в ньому. Як вказано в алгоритмі, на жаль, так є на теперішній час, регіональна інвестиційна політика та регіональна інноваційна політика регіону розробляються окремо і часто не є узгодженими між собою. На нашу думку, безумовно необхідно об'єднати розробку цієї регіональної політики в один напрям. Вагомим підтвердженням цього є теза С.М. Ілляшенка, який стверджує: «Однією з найважливіших складових інвестиційної та інноваційної політики є створення сприятливого інвестиційного клімату в державі (або регіоні), з метою залучення внутрішніх та зовнішніх інвесторів» [7, 239]. Отже, важливою умовою створення сприятливого інвестиційного клімату в регіоні є узгодженість інвестиційної та інноваційної політики, тобто розроблення стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку регіону, який стане найбільш пріоритетним напрямком економічної стратегії динамічного розвитку держави, загалом.

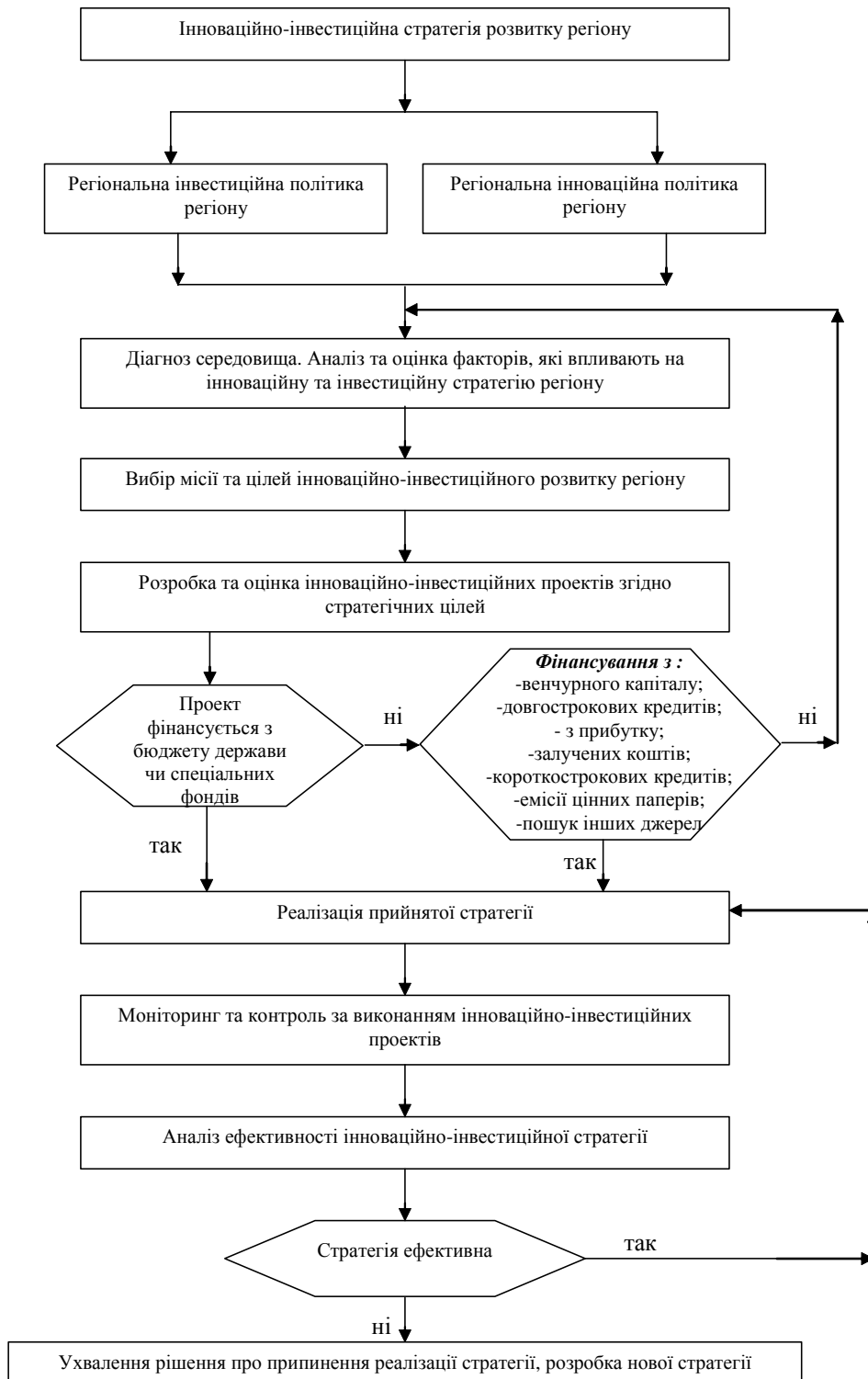
Наступним етапом алгоритму є діагноз середовища регіону, аналіз та оцінка факторів, які впливають на інноваційну та інвестиційну стратегію регіону. Це важливий етап розробки стратегії, який характеризує регіон загалом, показує, сильні та слабкі ознаки регіону, його можливості та загрози.

Вибір місії та цілей стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку регіону і розробка та оцінка інноваційно-інвестиційних проектів згідно з стратегічними цілями є наступними етапами стратегії, які потребують ретельного дослідження й аналізу стратегічних альтернатив.

На етапі розробки та оцінки важливим є аналіз потенційних джерел інвестиційних ресурсів, вибір критерію оцінки, узгодженість із економічною стратегією держави загалом тощо.

Важливе значення в інвестиційній діяльності мають правильно вибрані джерела фінансування втілюваних нововведень. На алгоритмі відображена ця умова, яка полегшить вибір альтернатив місцевим органам влади.

Наступним етапом є прийняття та реалізація розробленої стратегії. Важливим моментом реалізації стратегії є моніторинг та контроль за виконанням інноваційно-інвестиційних проектів. На основі моніторингу та контролю в стратегію вносяться зміни і доповнення.



Алгоритм формування стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку регіону

Моніторинг проводиться постійно на всьому етапі реалізації стратегії. Пізніше проводиться аналіз ефективності інноваційно-інвестиційної стратегії та визначається чи досягнуто стратегічні цілі, чи ні. Якщо реалізація стратегії призводить до конкретних ефективних зрушень в розвитку регіону, тоді впровадження стратегічних заходів продовжується. Якщо ж ні, тоді ухвалюється рішення про припинення реалізації стратегії, аналізуються причини, вносяться зміни, або розробляється нова стратегія.

Висновок

Покращання соціально-економічної ситуації в регіоні, ще й під час світової фінансово-економічної кризи, неможливо в умовах недовіри, політичної нестабільності в державі, нерозвинутих або не активних громадських організацій, лідерів громади. Для цього основна ідея стратегії повинна збігатися з національною ідеєю і бути об'єднувальним фактором громади, влади та бізнесу. Розробка стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку регіону вкрай необхідна для залучення інвестицій, відновлення конкурентоспроможного виробництва, зростання зайнятості населення регіону і тим самим це приведе до захищеності населення і забезпеченості фінансовими ресурсами соціальної сфери регіону. Багато регіонів володіють значними природо-економічними, технічними, інтелектуальними ресурсами, але не мають достатніх фінансових засобів, які необхідні для оновлення основного капіталу, подолання економічного спаду і виходу на нові ринки збуту. Для цього і є необхідним стимулювати науково-технічний прогрес, який становить основу стійкого економічного зростання не тільки регіону, але й держави загалом. Отже, інновації, інвестиції і правильно розроблена стратегія розвитку регіону повинна стати базою для ефективного функціонування і стійкого соціально-економічного розвитку регіону.

Перспективи подальших досліджень

У подальших дослідженнях необхідно детальніше розробити конкретні заходи для підвищення інноваційно-інвестиційної активності та досягнення місії та стратегічних цілей розвитку регіону. Важливим був би також аналіз та оцінка потенційних джерел фінансування стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку регіонів. На основі цього доцільно розробити рекомендації щодо можливості використання в Україні позитивного досвіду інших країн у сфері управління інноваційно-інвестиційним розвитком.

1. <http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article>; 2. *Інституційне забезпечення регіональної політики та практика взаємодії органів влади в Україні* / Дацшин М., Керецман В. – К.: Вид-во “К.І.С.”, 2007. – 102 с. 3. *Словник іноземних слів* / За ред. академіка АН УРСР О.С. Мельничука. – Вид. друге, випр. і доп. / Головна редакція Української Радянської енциклопедії. – К.: 1985. – С. 966. 4. Б. Гаврилишин *Національна ідея. Утопія чи реальна можливість?* / *Дзеркало тижня*, №5 (584). 11-17.02 2006. 5. В.В. Чернега *Спонукальні мотиви впровадження управлінських інновацій малими підприємствами України* // *Наука й економіка*. – №1 (9). – 2008. 6. Антонюк Л.Л., Поручник А.М., Савчук В.С. *Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: Монографія*. – К.: КНЕУ, 2003. – 394 с. 7. Ілляшенко С.М. *Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи: Навч. посібник*. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2003. – с. 278.